

I L M E E N H O V I N T I L A N

K A I T A M Ä E N T O R P P A

Suomen historia prosemi-
naariesitelmä maisteri
Tommilalle 13.10.1959

Aulis Aaltonen
SELMAN OSAALUE
JUSSI LA N:o. 11. 2. 1895
VELJEN POIKA

1. J o h d a n t o

Historia osoittaa, että torpparikysymyksen synty Suomessa sattuu 1880-luvun vaiheille. Tämä ajankohta on nimenomaan kirjoitettujen sopimusten tekoaikaa. Syynä lienee pidettävä ensinnäkin edullisista vientisuhdanteista johtunutta metsien hintojen huomattavaa nousua. Isännät halusivat rajoittaa torpparien metsänkäyttöoikeutta, joka ennen oli useinkin ollut täysin vapaa. Kansansivistysharrastus oli leviämässä yhä laajemmalle, lukutaito yleistyi ja sanomalehtiä syntyi kuin sieninä sateella. Torpparitkin alkoivat saada tietoja ulkopuolisesta elämästä ja he rupe- sivat vertailemaan omia olojaan muiden elinmahdollisuuksiin. Vaa- timukset tiukkenivat puolin ja toisin. Tarvittiin kirjallinen so- pimus, kontrahti, jolla isännän ja torpparin väliset oikeudet ja velvollisuudet määriteltiin ja johon erimielisyyksien ilmaantu- essa molemmat saattoivat vedota.

Kaitamäen torpan eläessä ns. koeaikaansa 1920-luvun jälki- puoliskolla syntyi tämän kirjoittaja Kaitamäen tummaseinäisessä pirtissä. Vanhempani omistivat paikan syntymäni jälkeen vain n. puolitoista vuotta, mutta syntymäkoti tuosta torpasta minulle jo- katapauksessa tuli.

2. I l m e e n h o v i

Suomen valtiovarasto osti 25. maaliskuuta 1875 kollegiases- sori Ivan Savitschilta Ilmeksen rälssilahjoitusmaan, joka sijait- si "Ilmeen kylässä, Hiitolan pitäjässä, Käkisalmen kihlakunnassa, Viipurin lääniä". Tähän kauppaan sisältyi useampia taloja. Talos- ta n:o 12 muodostettiin Ilmeen hovintila, joka siihen kuuluvine kruununpuitoineen ja myllyineen erotettiin valtiolle. Saatuaan täyden omistusoikeuden mainittuihin maa-alueisiin ja isojaon niil- lä toimitetuksi valtio saattoi ruveta jakamaan lampuotitiloja. Tämä tapahtui lokakuussa 1886. Ilmeksen rälssilahjoitusmaasta ja pari vuotta myöhemmin ostetusta Vahvaniemen rälssilahjoitusmaas- ta muodostettiin 23 lampuotitilaa, jotka annettiin niiden asuk- kaille perintötilan oikeudella 39 vuoden kuluessa suoritettaves- ta määräsuuruudesta lunastussummasta.

Näin ostettujen rälssimaiden yhteishinta oli 170.000 mark- kaa, josta Ilmeen hovintilan osuus teki 72.075 markkaa. Kahden- kymmenenkolmen lampuotitilan arvo oli siis suunnilleen sama kuin

Ilmeen hovintilan yksinään. Jo tämä antaa kuvan hovin alueiden laajuudesta. 1.)

Ilmeen hovi sijaitsi noin 15 kilometriä Hiitolan asemalta luoteeseen Imatralle johtavan maantien varrella. Hovin omisti valtio, joka hoidatti sitä vuokraajilla. Ennen arennille antamista vastasi valtioneuvos Thesleff hovista. Hän toimi tällöin ylitarkastajana Suomen valtion lunastamalla lahjoitusmailla Karjalassa. 2.) Käytännön töitä hovissa johti vouti, jona 1880-luvun lopulla tiedetään olleen Laitilasta muuttaneen Frans Isotalon. Muutamaa vuotta myöhemmin hän on yhdessä veljensä, Juho Isotalon kanssa hovinvuokraajana. Heidän käsissään hovi pysyikin koko torpparikauden jäljelläolevan ajan. 3.)

Hovi omisti maata kaikkiaan 1730 ha, josta 124 ha oli peltoa, 164 ha niittyä, 447 ha viljelyskelpoista maata ja 628 ha varsinaista metsämaata. Lisäksi kuului hoviin 360 hehtaarin suuruinen metsäalue, joka alun perin erotettiin luonnonpuistoksi. 4.)

Ilmeen hovintilalle kuului kymmenen torppaa, joista kahdeksan, mm. Kaitamäki, sijaitsi Ilmeen Salokylässä, lähimmät viiden, etäisimmät kymmenen kilometrin päässä päätilasta. 5.)

3. K a i t a m ä e n t o r p p a

3.1. Torpan sijainti ja koko

Kaitamäki sijaitsi - torpparien käyttämiä tilusteitä pitkin mitaten - noin seitsemän kilometrin päässä Ilmeen hovista Simpeleen suuntaan. 1910-luvun jälkipuoliskolla päästiin hoviin jo maanteitsekin, mutta matka piteni lähes kaksinkertaiseksi. Välittömästi syntymätorppani peltojen takaa alkoi kruununpuisto, joka ulkonäöltään oli vielä 1930-luvulla paremminkin synkkä korpi kuin hoidettu metsikkö.

Kaitamäen maat oli jaettu kolmeen palstaan: a) Kotipalsta, b) Virmoitkorven niittypalsta ja c) Vaimotsaaren niittypalsta.

-
- 1.) VA. Lahjoitusmaiden perintökirjat v. 1886-87 n:o 37
 - 2.) Thesleff, Wilhelm: Släkten Thesleff 1595 - 1925 s. 100
 - 3.) Ilmari Isotalon, s. 1898, kertomaa
 - 4.) Maanmittaushallituksen arkisto G 64^a 4/49-57
 - 5.) Entisen torpparin Topias Rasimuksen, s. 1877, kertomaa

Tällainen pirstoitus teki viljelemisen hankalaksi. Kotipalstalta Virmoitkorven palstalle oli matkaa noin kolme kilometriä ja Vaimotsaaren palstalle Kotipalstalta vastakkaiseen suuntaan noin neljä kilometriä. Näin suuren hajottamisen tarkoituksena ei ole voinut olla viljelemisen vaikeuttaminen, vaan siihen täytyy löytyä jokin muu syy. Ilmeistä on, että samanarvoisten alueiden jako useammalle torpparille ei ole muuten ollut mahdollista. Toisena syynä on voinut olla sekin, ettei niittyä ole ollut lähempänä.

Jos palstat olisivat olleet samalla suunnalla, olisi tämä helpottanut viljelyä huomattavasti. Varsinkin työkalujen kuljetus palstalta toiselle oli hankalaa. Tilustiet olivat huonoja ja etenkin sateisina aikoina melkein kulkukelvottomia. Virmoitkorven palstalle oli kuljettava ympäri vuoden reellä. Varsinainen peltomaa sijaitsi tosin Kotipalstassa, mutta esim. rehujen kuljetus oli jatkuvana huolen antajana.

Palstoittain jakaantuivat Kaitamäen maat seuraavasti: 6.)

Palsta	Peltoa	Niittyä	Vilj. kelp. maata	Vars. mets. maata	Yht. ha
Kotipalsta	2,5	4,0	7,6	4,4	18,5
Virmoitkorven niittypalsta	-	2,3	14,3	-	16,6
Vaimotsaaren niittypalsta	-	2,4	3,7	0,6	6,7
Yhteensä hehtaaria	2,5	8,7	25,6	5,0	41,8

3.2. Vertailu naapuritorppiin

Kaitamäen rajanaapurina oli "Lehmuskallio" niminen torppa, jonka omisti isoisäni Juho Aaltonen. Tämän tilan maat oli jaettu kolmeen palstaan, joiden yhteiset pinta-alat olivat: peltoa 9,0 ha, niittyä 5,1 ha, viljelyskelpoista maat 31,0 ha ja varsinaista metsämaata 14,8 ha. Koko pinta-ala oli yhteensä noin 60 ha. 7.)

Kaitämäki oli Lehmuskalliota huomattavasti heikompi torppa. Sen 2,5 peltihehtaaria vastasi Lehmuskalliossa 9,0 ha samanlaista maata. Kaitamäen antama vilja ei riittänyt rehuksi, tuskin aina leiväksikään, mutta sillä oli puolestaan niittyä enemmän kuin

6.) Maanmittaushallituksen arkisto G 64^a 4/64-89

7.) Maanmittaushallituksen arkisto G 64^a 4/64-89

naapurillaan. Luonnonniityltä saatu heinä oli kuitenkin laadullisesti pellon antamaa huonompaa. Lehmuskallio oli myös metsän suhteen paremmassa asemassa. Tämä seikka oli erittäin ratkaiseva torppien itsenäistymisen aikana. Kaitamäki vaihtoi omistajaa vuoteen 1929 mennessä neljä kertaa. Ainoassakaan muussa Salokylän torpassa ei tänä aikana omistaja vaihtunut, lukuunottamatta tilan siirtymistä isältä pojalle. Tämä näyttää varmalta todistukselta Kaitamäen torpan viljelyvaikeuksista. Pinta-alaltaan syntymäkotini tosin oli Salokylän torpista kolmanneksi suurin, mutta lähinnä hankalan palstoituksen syyksi lienee laskettava omistajien jatkuva vaihtuminen.

3.3. Kaitamäen ulkonäkö

Vaikka olenkin syntynyt Kaitamäen torpassa, en muista sitä aikaa, jolloin siellä asuin. Muutin vanhempieni mukana Ilmeeltä talvella 1929. Sain kuitenkin 1930-luvun jälkipuoliskolla joka vuosi useamman kerran käydä Ilmeellä ja tältä ajalta muistan Kaitamäen varsin hyvin.

Rakennukset sijaitsivat, kuten nimikin sanoo, mäellä. Asuinrakennus oli tavallista pirttityyppiä, yksihuoneinen noin 8 x 8 metriä. Laudasta rakennettu "porstua" oli tehty myöhemmin. Kun astui tupaan, uuni oli heti vasemmalla. "Ravit" olivat niin leveät, että sinne mahtui kävelemään. Ikkunoita oli kolmella seinällä. Mikään kohta ei ollut maalattu. Leveät penkit reunustivat seinävieriä ja tukeva pöytä oli oikeanpuoleisessa peränurkassa. Sängyt oli sijoitettu vastaavaan vasempaan kulmaan.

Heikohko kärrytie ohitti torpan noin 50 metrin päästä. Tien ja torpan puolivälissä sijaitsi hirrestä rakennettu karjakartano. Tämä jakaantui kahteen osaan. Toisessa päässä oli navetta ja toisessa talli, karsina sioille ja toinen lampaille. Väliin jäi läpiajettava katollinen kuja. Navettaa vastapäätä oli varastorakennus, jossa oli tilat polttopuita, työvälineitä ja heiniä varten. Savusauna sijaitsi noin 50 metrin päässä torpasta, lähellä tietä, sorakuopan kupeessa. Kaivo oli navetan ja torpan puolivälissä..

En ole kyennyt selvittämään, kuka on Kaitamäkeen pirtin rakentanut. Kuitenkin on rakentaminen tapahtunut ennen 1800-luvun puoliväliä, jolloin pirttiä asui Jaanu-niminen mies perheineen. Hämärään on ollut pakko jättää myös kysymys siitä, kuka on suorittanut paikalla ensimmäiset raivaukset. Kaikki Kaitamäen rakennuk-

set olivat 1930-luvun jälkipuoliskolla heikohkossa kunnossa. Sota keskeytti tilan silloisen omistajan, maanviljelijä Kokon, rakennushankkeet.

4. K o n t r a h t i

4.1. Kontrahdin ulkonäkö

Ilmeen hovissa allekirjoitettiin 15. marraskuuta 1886 - kuukausi lampuotitilojen muodostamisen jälkeen - kontrahti Suomen valtion ja torppari Pietari Jorosen välillä, koskien Joroselle viljeltäväksi annettavaa torppaa Ilmeen Salokylässä. Torppa sai myöhemmin maanjakotoimituksessa ~~rimon~~ Kaitamäki. Valtion puolesta on kontrahdin allekirjoittanut aikaisemmin mainittu valtioneuvos Fr. Thesleff ja Jorosen "valaa" edustaa hänen puumerkkinsä. Kontrahattia on tehty kaksi kappaletta, "joista torppari on saanut yhden ja Kejsarillinen Senati on saanut toisen".

Kontrahdissa on numeroinnin mukaan 14 pykälää. Tosiasiassa niitä on yhtä vähemmän. Pykälä 13 puuttuu kokonaan. Tätä ei voitane pitää sattumana tai vahinkona, vaan on oletettava sen johtuvan taikauskosta. Asiakirjaa ei ole haluttu lopettaa pykälään 13. Siksi se on jätetty pois ja 12. pykälän perästä seuraa pykälä 14. Vain kolme ensimmäistä "artikkelia" käsittelee torpparin oikeuksia, loput puhuvat hänen velvollisuuksistaan. Sopimuskirjan suppeus - varsinais-suomalaiseen vastaavaan kontrahtiin verrattuna, jossa oli tavallisesti n. 40 pykälää - panee aavistelemaan, että asiat ovat Ilmeellä olleet huomattavasti paremmin kuin länsisuomalaisissa pitäjissä.

4.2. Torpparin oikeudet kontrahdin mukaan

Kaitamäen torpan arentiaika oli määrätty 50 vuodeksi. Tämä takasi torpparille joltisenkin turvallisuuden asua ja viljellä hänelle uskottua maata tuona aikana.

Kontrahdin mukaan torppari nautti torpasta kaiken tulon. Ilmeellä ei siis esim. luontoisveroja hoviin tarvinnut maksaa. Täällä ei myöskään näy eletyn juoksevan vuokran eli milloin tahansa tapahtuvan ylössanomisen varassa. Ylipäiviä, joita piti määrätyn vuokran lisäksi tehdä "käskettäessä", ei myöskään ollut.

Torppari ei saanut hakata metsää myytäväksi. Kielto oli tietenkin ikävä ja vaikeasti valvottavissa. Tapahtuikin melko usein,

että torppari ajoi tukkikuormineen Hiitolan asemalle, missä "leveysraanssimies" osti puut samaan tapaan kuin perintötalonpojiltakin. Ainakin kerran tiedän tämän aiheuttaneen rettelön hovinvuokraaja Frans Isotalon ja torppari Virtasen välillä. Isotalo tapasi Virtasen tukkikuormineen matkalla Hiitolaan. Isäntä otti sahan ja leikkasi Virtasen tukeista "rillat". Nyt hovinherra ajoi suoraa päätä Virtasen torpalle ja sieltä metsään. Täällä hän sovitti "rillat" tukkien latvuksiin ja näin oli Virtasen varkaus todistettu. 8.) Rosvo sai tuta kontrahdin määräyksen, jonka mukaan hän veti teostaan sakkoa kuten haaskauksesta.

Kaskeaminen oli myös kielletty. Torppari Antti Rasimus - Topias Rasimuksen isä - oli kuitenkin kaatanut kasken v. 1888 ja poltti sitä. Torppari Benjam Tujunen oli apulaisena tulta vartioimassa. Kesken kaiken ilmestyi paikalle satuloitu, komea musta ratsu, jonka selässä istui valtioneuvos Thesleff. Huonona suomen kielen taitajana sadatteli tämä pärkkeleitään ja uhkasi ajaa Rasimuksen heti paikalla pois torpasta. Tujunen, joka oli entinen kauppias, ryhtyi naapuriaan puolustamaan selittämällä, että Rasimus on niin tyhmä mies, ettei hän ymmärrä tarkoin kaikkia kontrahdin määräyksiä. Tästä valtioneuvos tulistui vielä enemmän ja alkoi jo uhkailla Tujustakin. Thesleffin kielenkäyttö oli niin äänekästä, että se kantautui Rasimuksen torpalle asti. Täältä kiihruhtivat vaimo ja lapset sadatusta kuuntelemaan. Kesken isäntänsä puheen Rasimus kysäisi vaimoltaan: "Joko leivät ovat kypsyneet?" "Johan ne", vaimo vastasi. Rasimus **kohotti** nyt valtioneuvosta käymään pirttiin, jotta voitaisiin maistaa lämpimäisiä. Hieman vastahakoisesti Thesleff noudatti kutsua. Emännällä sattui olemaan juuri kirnusta otettua tuoretta voita ja piimää leivän särpimeksi. Syötyään valtioneuvos ei enää muistanut äskeistä huonoa tuultaan. "Sinä olla yks'pärkele hyvä torppari ja asu torpasa." Näin sanoessaan Thesleff vakuutti Rasimukselle asumisoikeuden kaskeamisesta huolimatta. Tuore leipä, voi ja piimä olivat pehmittäneet siniverisen sydämen. 9.)

Kontrahti kielsi heinän myynnin. Kiellolla ei Kaitamäen kohdalla ollut merkitystä. Kun tilalla pidettiin viittäkin lehmää, ei rehun myynnistä ollut huolta. Salokylässä ei rehukauppaa harjoitettu, sillä kukin piti karjaa sen verran, minkä omat pellot ja niityt kykenivät elättämään.

8.) Entisen torpparin Topias Rasimuksen kertomaa

9.) Entisen torpparin Topias Rasimuksen kertomaa

Uudisviljelystä torppari sai harjoittaa, eikä hänelle tämän kautta tuleva hyöty lisännyt taksvärkkejä. Kaitamäen tilalla ei uutta peltoa raivattu sitten 1800-luvun viime vuosikymmenien. Yleensä omistajat olivat lapsettomia ja jo tämä pidätti turhista ponnisteluista. Perheettömän torpparin päivätyövelvollisuus satoi hänet itsensä jokaiseksi taksvärkkipäiväksi. Näin hänelle tuskin jäi edes aikaa pellon perkaukseen. Hovi maksoi uudisraivauspalkkioita, 10.) mutta tämä on ollut varmasti niin pieni, että se houkutteli vain suurperheisiä. Heillähän oli usein täysikasvuisia poikia, jotka uutta peltoa raivaamalla ansaitsivat, vaikka vähänkin.

Kolmannen kontrahtipykälän mukaan sai torppari käyttää karjansa laitumena hänelle osoitettuja hovintilan maan paikkoja. Tämä paikka oli Kaitamäen kohdalla hovin metsä. Laiduntaminen kävi kuitenkin hankalaksi, sillä metsämaat olivat aitaamattomat. Laadullisestikin hovin metsät olivat niukkaruokaisia. Siksi näitä ei yleensä laiduntamiseen käytetty. Valtion metsämaa oli Kaitamäenkin lehmien ruokapaikkana. Samassa paikassa kulki monien muittenkin salokyläläisten torpparien karja yhteisten paimenten vartioimana.

Torpparin metsästys- ja kalastusoikeutta ei hovi rajoittanut. Jälkimmäisellä ei Kaitamäen kohdalla ollut merkitystä, sillä lähimmän kalaveden ääreen oli runsaat viisi kilometriä matkaa. Ei sinne kannattanut kalastamaan lähteä. Onkijoita riitti varmasti lähempääkin.

Metsästysoikeus oli eräille torpille suurimerkityksinen asia. Kaitamäen isännistä ei kukaan ollut innokas metsämies. Tähän lieinee osasyllisenä sekin, että isännät olivat useimmiten ainoita miehiä talossa ja työt pidättivät kotitanhuvilla. Valtion omistamat laajat korpimetsät sijaitsivat lähellä ja riistakanta niissä oli vielä 1930-luvulla hyvä. Varsinkin ne torpparit, joiden pojat metsästelivät, saivat turkiskaupasta sievoiset lisätulot.

Kaikki Kaitamäen rakennukset omisti hovi. Tämä oli luonnollista, koska torppari saattoi vaihtua. Tällöin ei tarvinnut kiinteistöistä tehdä kauppaa ja hovin olisi ollut helppo toimittaa torpparin ylössanomien, kun ei tarvinnut ostaa häneltä rakennuksia. Omistamien rakennuksia hovi "syynin" yhteydessä tarkasti ja antoi rakennusavustusta torpparille, jos katsoi sen aiheelliseksi.

4.3. Torpparin velvollisuudet kontrahdin mukaan

Ensimmäisenä ja tärkeimpänä torpparin velvollisuuksia lueteltaessa ovat taksvärkit. Tällähän viljelijä korvasi hoville kaiken saamansa. Kaitamäestä oli vuosittain tehtävä 78 työpäivää. Nämä jaettiin puoliksi kesän ja talven kesken. Toinen puoli päivistä oli tehtävä hevosella toinen jalan. Naapuri - Lehmuskallio teki vuosittain 108 työpäivää.

Käskey päivätyöhön saapumisesta annettiin työtä edeltävänä päivänä. Työkutsun toi hovin renki. Jos hovinhoitajilla oli poikia - kuten Isotaloilla - käyttivät he usein näitä asiapoikina. Sanantuoajat liikkuivat usein ratsain. Näin he eivät olleet sidottuja teihin ja matkanteko kävi nopeasti. Käskyä tuotaessa ilmoitettiin työn laatu, jotta torppari tiesi, millaisiin työvälinein hänen tuli varustautua. Jos käskettiin esim. perunannostoon tai heinätöihin, kelpasi nainenkin taksvärkköriksi. Useampikin henkilö sai kiireisenä aikana tulla yhdestä torpasta työhön. Jos torpasta oli kolme työntekijää samana päivänä hovissa, kuittasivat he näin kilme taksvärkipäivää yhtenä päivänä. 11.)

Kontrahdin viidennessä pykälässä oleva määräys, jonka mukaan työhön piti saapua "kelvollisella hevosella ja kelvollisilla työaseilla varustettuna", lienee sopimuksen arimpia kohtia. Minkä kokoinen oli esim. kelvollinen lantakärryn kori? Milloin hevonen ei ole kelvollinen? Nämä olisivat olleet kohtia, joihin nojaten hovinvuokraaja olisi voinut jatkuvasti rettelöidä torppariensa kanssa. Ilmeellä ei kuitenkaan tällaista koskaan sattunut. On laskettava lähinnä Isotalojen ansioksi, että riidoilta vältyttiin. Varsinkin Juho Isotalo oli kaikkien ilmeeläisten suosiossa sovittelevan ja epäitsekkään luonteensa ansiosta. Hän hillitsi usein kiivaampaa ja voutimaisempaan ajatteluun taipuvaista Frans veljeään.

Työpäivä hovissa alkoi kello 5.00. Isotalojen tultua isänniksi he muuttivat työajan kestäväksi kello 6.00 - 20.00. Tämä tiesi sitä, että Kaitamäen torpparin oli lähdettävä kello 4.00 ollakseen oikeaan aikaan hovin renkituvan pihalla, jossa päivän työt jaettiin. Ruoka-aikoja oli kaksi; ensimmäinen kello 8.00 - 9.00 ja toinen 13.00 - 14.00. Työaika oli siis 12 tuntia. Talvisin

päivää oli pimeän vuoksi pakko lyhentää. Silloinkin tehtiin niin kauan kuin nähtiin.

Torppari oli työssä omin eväin. Hovista sai ostamalla maitoa ja piimää. Yleensä taksvärkkäri ei ostanut mitään. Hän toi kaiken kotoa. Heinänteon aikana sai torppari, hovinvuokrasjien suopeudesta johtuen, syöttää ruoka-aikoina hevostaan hovin pihoisissa ja pellonpientareissa.

Työtä tehtiin ahkerasti. Sitä vaati hovi, mutta myös torpparin oma etu. Minkä nopeammin saatiin hovin työt tehdyiksi, sen pikemmin päästiin omiin käsiksi. Esim. niitto meni usein kilpailuksi.

Jos torppari - laillisena aikana käskyn saatuaan - jäi työhön saapumatta, hovinhoitajalla oli oikeus sakottaa häntä harkitsemallaan määrällä ylityötä. Ilmeen hovin kohdalla tapahtui harvoin sellaista, ettei tultu käskettynä aikana työhön. Jos työpäiväksi sattui huono sää, saatettiin jäädä kotiin, mutta ilman seestyttyä lähdettiin hoviin. Joskus tapahtui, että oman kiireellisen työn suorittamiseksi joku siirsi taksvärkkiin menoaan päivällä. Työsakkoa on käytetty vain joitakin kertoja ja se määrättiin lainlyödyn työajan pituiseksi. Haukkumiset sitä vastoin sai varmasti, jos päivätyötään lykkäsi vähänkin. Tämä oli seurauksena myöhästymisestäkin. Sadatuksilla voitoluaan höystävä hovinvuokraaja Fransisc talo sanoi sanottavansa aamuisin renkituvan edessä, jossa kaikki torpparit ja hovin palkkalaiset olivat kuulemassa. Isännän mielestä julkinen nuhtelu oli kurinpitokeino. Vakavammilta riidoilta Ilmeen hovi näyttää säästyneen. Uskoisin yhtenä syynä tähän olleen sen, että hovinvuokraaja ja useimmat torpparit olivat Varsinais-Suomesta Ilmeelle muuttaneita. Samoilta seuduilta - Laitilasta ja Mynämäeltä - lähteneinä he ymmärsivät toisiaan.

Työvelvollisuus muodosti ainoan veron, jonka hovi torpparilta peri. Kruunulle tämä maksoi henkiveron rahana. Seurakunnalle tehtiin päivätöitä käymällä Hiitolan pappilassa taksvärkissä kahdena päivänä vuodessa. Kun Ilmee vuonna 1900 liitettiin Rautjärven seurakuntaan, 12.) loppuivat kirkon päivätyöt. Tilalle tuli seurakunnalle maksettava voivero. 13.)

Kontrahdin seitsemännessä pykälässä mainittujen seikkojen tarkastamiseksi toimitti valtiovallan edustaja yhdessä hovinhoi-

12.) Iso Tietosanakirja X s. 1246

13.) Entisen torpparin Topias Rasimuksen kertomaa

tajan kanssa torppien katselmuksen, "syynnin", joka viides vuosi. Tämä rajoittui pääasiassa rakennusten kunnan toteamiseen ja mahdollisen rakennusavustuksen oikean käytön kontrolloimiseen. Kukaan Ilmeen hovin torppareista ei saanut edes vakavaa varoitusta näissä tarkastuksissa, rangaistuksista puhumattakaan. 14.)

Kontrahdin 11. ja 12. pykälä selostaa muuttoa ja torpan siirtoa. Näitä kohtia on Ilmeellä tulkittu suorastaan laittoman vapaasti sekä hovin että torpparien puolelta.

Viimeisessä pykälässä on määräys siltä varalta, että hovi annettaisiin arennille. Tämä kohta olikin aiheellinen, sillä jo 1880-luvun lopulla on hovinvuokraajana ollut Laitilasta Ilmeelle muuttanut Sahlberg-niminen henkilö. Hänen toimintansa kesti vain muutaman vuoden. Seuraavan vuosikymmenen alussa ovat vuokraajina aikaisemmin mainitut veljekset Frans ja Juho Isotalo. 15.)

5. P i e t a r i J o r o n e n t o r p p a r i n a

Torppari-käsite voitaneen määritelläkin: "Torppari on pieni maanviljelijä, joka on maanomistajalta vissiksi ajaksi vuokrannut määrätyn maa-alan, josta hän suorittaa enemmän tai vähemmän tarkoin määrättyä vuotuista vuokraa, joko rahassa, luonnon tuotteissa tai työllä." 16.)

Pietari Joronen syntyi Parikkalassa 4.3.1851 kuusipäisen sisarusparven neljäntenä lapsena. 25-vuotiaana hän muuttaa entisen talollisen poikana Hiitolaan. 17.) On helppo todeta muuttamisen syy, kun tiedetään, että kuukautta myöhemmin Joronen vihittiin avioliittoon Ilmeellä sijaitsevan Punasvaaran rikkaan talon tyttären, Maria Kontiaisen kanssa. Joronen lienee laskenut, että isossa talossa riittää leipää vävyillekin, sillä mikä muukaan olisi saanut miehen avioitumaan itseään 13 vuotta vanhemman naisen kanssa. 18.)

Runsaat 11 vuotta häiden jälkeen tapaamme Jorosen Ilmeen hovin torpparina viljelemässä Kaitamäen tilaa. Jorosen avioliitto oli ollut lapseton ja vävyn osa näyttää olleen sen verran tukala,

14.) Entisten torpparien Topias Rasimuksen ja Joh. Tujusen kertomaa

15.) Ilmari Isotalon kertomaa

16.) Warén Axel: Torpparioloista Suomessa s. 32

17.) Parikkalan seurakunnan kirkonkirjat

18.) SKMA: Ilmeen kappelikirjat 1871 -1880

että Joronen piti parempana torppariksi rupeamista. Saihan hän näin jalat oman pöydän alle. Torpparius itsenäisti Jorosen kontrahdin puitteissa. Hän oli tavallaan onnen poika saadessaan Kaitamäen, sillä vain yksi Ilmeen hovin torppareista hänen lisäkseen oli karjalaista alkuperää. Toiset olivat Varsinais-Suomesta. Hovinhoitaja Sahlbergin kautta lienee sinne kulkeutunut tieto, että Ilmeellä on maata saatavana suhteellisen hyvin ehdoin. Yleisenä hokemana on tuona aikana varsinais-suomalaisten keskuudessa ollut: "Karjala menee Varsinais-Suomesta sivu." 19.) Tämä selittää Ilmeen torpparien etäistä alkuperää.

Pietari Joronen viljeli Kaitamäen torppaa menestyksellisesti parisenkymmentä vuotta. Taksvärkkipäivät tulivat tehdyiksi ja omaisuus lisääntyi. Takaiskun toi miehelle vaimon kuolema v. 1905. Yksinäisen miehen menestyminen torpparina oli tuskin mahdollista. Kuka esim. olisi hoitanut karjan miehen ollessa taksvärkissä? Joronen toiikin uuden vaimon taloon jo viikon kuluttua entisen kuolemasta ja avioliitto laillistettiin ensimmäisenä mahdollisena sunnuntaina.

Jorosella oli nyt 22 vuotta itseään nuorempi vaimo. Tämä ei tyytynyt torpparin muorin osaan, vaan yllytti miehensä luopumaan torpasta vajaan kolmen vuoden kuluttua avioliiton solmimisesta. Torpan siirroilla ja irtaimistolla saadut varat hupenivat kuitenkin melko pian, kun säännöllinen tulolähde, torppa, oli poissa. Pietari Joronen köyhtyi jatkuvasti ja vajaan yhdeksän avioliittovuoden jälkeen vaimo sai hänestä eron tuomiokapitulien erokirjalla.

Elämänsä viimeisinä vuosina, löysäläisenä eläen, avioitui Joronen kolmannen kerran. Heinäkuussa 1921 sammui tämän Kaitamäen ensimmäisen torpparin elämä sykittyään vilkkaan elämänmyönteisesti yli 70 vuotta. 20.)

6. J o h a n n e s T u j u n e n t o r p p a r i n a

Kontrahdin mukaan siirsi Joronen torpparioikeutensa ja velvollisuutensa Tujuselle 28.4.1909. Yhdeksäntoistavuotias poika oli näin tullut itsenäiseksi torppariksi. Siirtotapahtuma näyt-

19.) Ilmari Isotalon kertomaa

20.) Rautjärven seurakunnan arkisto: Ilmeen rukoushuoneseurakunnan kirjat

tää täysin laittomalta jo siksi, ettei kontrahtiin ole hovin ta-
holta tehty siirrosta minkäänlaista merkintää. Toisekseen alai-
käinen torppari ei ole kelvollinen edes kiinteistökauppaa teke-
mään. Tässäkin on ollut apuna Johannes Tujusen isän, torppari
Benjam Tujusen, hyvä suhde Isotaloihin. Benjam Tujusen vuokraama
torppa sijaitsi vajaan kahden kilometrin päässä Kaitamäestä. Hank-
kimalla tämän vanhimmalle pojalleen Tujunen lisäsi 12-henkisen
perheensä toimeentulomahdollisuuksia. Yhteisvoimin selvittiin
molempien torppien töistä ja taksvärkeistä.

Torpan siirron yhteydessä myi Joronen irtaimistonsa Tujusel-
le tavalliseen tapaan vapaaehtoisella kaupalla. Kauppaan kuului
mm. kaksi hevosta, viisi lehmää, siemenviljaa, perunaa sekä työ-
kaluja.

Kiinteistökauppa on sitä vastoin kummallinen. Kiinteistön-
hän omisti hovi. Olisi luullut, että hovi myös näyttelee ratkai-
sevaa osaa kaupassa. Näin ei käynyt. Joronen myi torppariutensa
Tujuselle määräsummasta. Jälkimmäinen maksoi tavallaan pelkästä
torpparin tittelistä, sillä eihän hän tällä ostolla saanut itsel-
leen oikeastaan mitään. Kiinteä omaisuus oli ja pysyi hovin omana.
Tällainen menettely on ollut mahdollista vain hovinvuokraajien
pitkämielisyyden ja hyvyyden kustannuksella. He ovat pitäneet yh-
dentekeväänä sitä, kuka torppaa viljelee ja miten siirto tapahtuu.
Kunhan taksvärkit tulivat aikanaan tehdyiksi, niin muusta ei il-
meellä näytetä nuukaillun.

Parin vuoden torpparina olo riitti Tujuselle. Helmikuussa
1911 Kaitamäki vaihtoi jälleen omistajaa. Tujunen oli saanut maan-
viljelyksestä tarpeekseen. Hän siirtyi Käkisalmeen ja vapaussodan
jälkeen antautui armeijan palvelukseen. 21.)

7. T o p i a s H a n n u k a i n e n t o r p p a r i n a

Kaitamäen kolmas isäntä, Topias Hannukainen, oli kotoisin
Hiitolasta. Siirto tapahtui samoin kuin edelliselläkin kerralla.
Hannukaiselle muodostui elämä torpassa niukaksi. Jo Jorosen vii-
meiset vuodet olivat olleet torpan maille laihoja. Tujuselle maan-
viljelys oli ollut väliaikainen ratkaisu. Viljelykset eivät Han-
nukaisen isännäksi tullessa olleet läheskään parhaassa mahdolli-

21.) Entisen torpparin Johannes Tujusen kertomaa

nessa kunnossa. Perheensä Hannukainen kuitenkin kykeni torpassa elättämään. Hän asui paikkaa 1920-luvulle asti, jolloin torppien vapaaksiosto tapahtui.

8. K a i t a m ä k i i t s e n ä i s t y y

8.1. Vuoden 1906 anomus

Vuosina 1903 - 1905 sattui useita, lähinnä sosiaalidemokraattien kiihotuksesta johtuneita torpparilakkoja, pahimmat Jokioisissa ja Säamingissä. 22.) Ilmettä eivät lakot koskeneet. Sen sijaan tehtiin samoina vuosina senaattiin useita anomuksia siinä tarkoituksessa, että kruunu ensin lunastaisi jonkin määrätyn pään tilan ja jakaisi sen sitten k.o. tilan torppareille lunastussummaa vastaan. Ilmeen hovintilaltakin tehtiin tällainen anomus suurlakon jälkeen 20.3.1906. "Hagman S, talollinen ym. anovat, että Ilmeen hovintila jaettaisiin kaikkien sen alustalaisten välillä." 23.) Anomus ei johtanut tulokseen.

8.2. Vuoden 1918 laki

Vuonna 1909 annettiin maanvuokra-asetus, mutta useista yrityksistä huolimatta kesti lähes kymmenen vuotta, ennen kuin kipeä torpparikysymys ratkesi. Svinhufvudin senaatti oli antanut asiaa esityksen eduskunnalle tammikuussa 1918. 24.) Kansalaisyhteiskunta poisti sosialistit eduskunnasta miltei tykkänään. Nyt oli yksimielisyys vihdoinkin riittävä ja lopullinen laki vahvistettiin 15.10.1918. 25.)

Ilmeelläkin kehittyivät asiat nyt nopeasti. Maiden mittausta ja lohkomista oli jäänyt kesken v. 1913. Nyt se saatettiin loppuun. 26.) Alkuperäisten kymmenen torpan alueet eivät jakotoimituksissa juuri muuttuneet, mutta niissä erotettiin hovin maista viljelystiloja niin paljon, että lopullisessa jaossa kaikkiaan 19 viljelijää sai maatilaa. Nuo yhdeksän olivat pääasiassa torp-

22.) Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 11, 40, 45.

23.) VA. Kamaritoimituskunnan anomusdiäärio v. 1906 s. 147

24.) Valtiopäiväasiakirjat III. Toiset valt.päivät 1917. Hallituksen esitys n:o 41

25.) Suomen asetuskokoelma 15.10.1918

26.) MMHA G 64^a 4/64 - 89

parien sukulaisia.

Varsinainen hovintila muutettiin kasvatuslaitokseksi ja se jäi edelleen valtion omistukseen. Lisäksi sai seurakunta pappilaa ja lukkarilaa varten maa-alueita. Hoviin kuuluva kruununpuisto jäi myös valtiolle.

8.3. Vapaaksiosto

Kullekin asutustilalle, jolla nimellä torppia nyt kutsuttiin, määräsi valtio hinnan. Tämä piti maksaa 39 vuoden kuluessa. Ensimmäiset kymmenen vuotta olivat eräänlaista koeaikaa. Tällöin sai velkaa lyhentää vain suhteellisen vähän. Koeajan kuluttua umppeen sai loppuvelan maksaa vaikka yhdellä kerralla. Kokeiluvuosina torppari ei tehnyt taksvärkkejä eikä maksanut muutakaan veroa hoviin. Kaikki rajoitukset eivät kuitenkaan loppuneet. Torppari ei esim. saanut myydä metsää ilman valtion lupaa. Jos lupa annettiin, annettiin se vain pienille puuerille. Kieltoa valvomaan valtio asetti metsänvartijan, joksi tuli torppari Juho Suutari. Hän joutui huonoihin väleihin toisten torpparien kanssa, koska mies tiukasti valvoi myyntikiellon noudattamista. Toisaalta metsä olisi tehnyt hyvin kauppansa. Vuoden 1906 syksyllä Simpeleen paperitehdas oli ruvennut valmistamaan puuhioketta ja siitä paperia. 27.) Tämä merkitsi huomattavaa puun hinnan nousua tehtaan ympäristössä. Salokylä sijaitsi talvitietä mitaten vain n. kymmenen kilometrin päässä tehtaalta. Vuodesta 1911 tehtaan tuotanto kohosi 100 %:lla. 28.) Tämä oli omiaan lisäämään puun kysyntää ja kohottamaan hintoja. Vaikka ensimmäinen maailmansota toikin muutamiksi vuosiksi markkinointivaikeuksia, olisi puun menekki jälleen 1920-luvun puolivälistä alkaen ollut hyvä. Ainoa etu, joka tehtaasta oli torppareille, oli savottatyö. Jo vuokraaikanaan, varsinkin talvisin, olisivat monet torpparit halunneet suorittaa taksvärkkejään rahalla, mutta siihen hovi ei suostunut. Päivätyövelvollisuus katkaisi savotta-ansiot, jotka muodostivat torppareille tärkeän tulolähteen. Metsätyöansioillaan suorittivat torpparit itsenäistyttyään velkansa lyhennyksiä valtiolle.

27.) Juva, Einari W: Rudolf Walden s. 61

28.) Juva, Einari W: Rudolf Walden s. 62

Kaitamäen kohdalla metsänmyyntikiellolla ei ollut ratkaisevaa merkitystä, sillä torpan metsäpinta-ala oli vähäinen ja puusto heikko. Hannukainenkin joutui vaikeuksiin maksujensa kanssa. Keväällä 1924 hän myi Kaitamäen allekirjoittaneen vanhemmille Iida ja Jalmari Aaltoselle.

9. A a l t o n e n j a K o k k o K a i t a m ä e n
o m i s t a j i n a

Isäni lienee maksanut Kaitamäestä n. 65.000 markkaa. Hän joutui käyttämään ostonsa rahoittamiseen huomattavan suurta velkapääomaa. Hallussani olevien kahden velkakirjan ja Ilmeen Osuuskassan myöntämien lainojen muistikirjan n:o 367 mukaan oli velkaa kaikkiaan 41.000 markkaa, koron vaihdella 6 - 8 %:iin. Velan hoito on varmaan tuottanut voittamattomia vaikeuksia, ja kun ilmestyi ostaja, joka maksoi Kaitamäestä huomattavan voiton, isäni myi tilan, neljä vuotta sitä viljeltyään, maanviljelijä Toivo Kokolle 75.000 markasta. Asutustilan myynnissä oli silloin samat vaikeudet kuin nytkin. Ostajanhan pitää olla maansaantiin oikeutettu. Kokko viljeli Kaitamäen tilaa talvisotaan saakka. Hän rakensi paikalle uuden asuinrakennuksen. Muut uudistushankkeet keskeytti välirauha v. 1944, mikä jätti Kaitamäen ja kaikki Ilmeen hovin entiset maat Venäjälle, syntymäkotini n. 15 kilometrin päähän valtakunnan rajasta.

10. L o p p u p ä ä t e l m ä

Kun luo silmäyksen edellä esitettyyn, ei voi olla tekemättä joitakin tärkeitä reunahuomautuksia. Saastavissa olevat asiakirjatiedot ovat olleet niukkoja ja nekin hajallaan eri arkistoissa. Mahdollisesti lisää olisi ollut siinä osassa Viipurin maakunta-arkistoa, jota sodan jälkeen ei ehditty evakuoida. Tila ei ole sallinut sinänsä mielenkiintoisen torpparikysymyksen yksityiskohtaisempaa käsittelyä. Aiho liittyy läheisesti allekirjoittaneen elämäntaiheisiin, joten kaikista objektiivisuuteen tähtäävistä pyrkimyksistä huolimatta on ollut pakko tehdä omia arviopäätelmiä. Tähän on osaltaan vaikuttanut myös haastateltujen henkilöiden asioista antama erilainen kuva. On vielä sanottava, että Ilmeen hovin suhde torppareihinsa on ollut selvästi keskinkertaista parempi, eikä mitään ehkä tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia hankauksia ole sattunut. Kaitamäen torppari muistuttaakin - länsisuomalaiseen ammativeljeensä verrattuna - enemmän isäntää kuin torpparia.

L ä h d e l u e t t e l o

ARKISTOLÄHTEET:

- Valtionarkisto (VA) Lahjoitusmaiden perintökirjat
vuosina 1886 - 87
Kamaritoimituskunnan anomusdiaario
v. 1906
- Savo-Karjalan Maakunta-
arkisto (SKMA) Ilmeen kappelikirjat 1871 - 1880
- Maanmittaushallituksen
arkisto (MMHA) G 64^a 4/49 - 57
G " 4/64 - 89
- Rautjärven seurakunnan
arkisto Ilmeen rukoushuoneseurakunnan kirjat
- Parikkalan seurakunnan
kirkonkirjat

PAINETUT LÄHTEET:

- Asiakirjat III Toiset valtiopäivät 1917
- Iso tietosanakirja X Helsinki, 1900
- Juva, Einar W Rudolf Walden, Porvoo 1957
- Suomen Asetuskokoelma 1918
- Thesleff, Wilhelm Släkten Thesleff 1595 - 1925,
Helsinki 1925
- Työtilastollinen Aikakaus-
lehti 1907
- Warén, Axel Torpparioloista Suomessa

HAASTATTELUT:

- Entinen torppari Topias Rasimus s. 1877
- Entinen torppari Johannes Tujunen s. 1889
- Herra Ilmari Isotalo s. 1898

LIITTEET:

- Kontrahtijäljennös
- Kauppakirjajäljennös

S i s ä l l y s l u e t t e l o

Sivu

1. Johdanto	1
2. Ilmeen hovi	1
3. Kaitamäen torppa	2
3.1. Torpan sijainti ja koko	2
3.2. Vertailu naapuritorppiin	3
3.3. Kaitamäen ulkonäkö	4
4. Kontrahti	5
4.1. Kontrahdin ulkonäkö	5
4.2. Torpparin oikeudet kontrahdin mukaan	5
4.3. Torpparin velvollisuudet kontrahdin mukaan	8
5. Pietari Joronen torpparina	10
6. Johannes Tujunen torpparina	11
7. Topias Hannukainen torpparina	12
8. Kaitamäki itsenäistyy	13
8.1. Vuoden 1906 anomus	13
8.2. Vuoden 1918 laki	13
8.3. Vapaaksiosto	14
9. Aaltonen ja Kokko Kaitamäen omistajina	15
10. Loppupäätelmä	15
11. Lähteet	16

Jäljennös

Tämän kauppakirjankautta myymme, me allekirjoittaneet toistemme suostumuksella omistamani ja vuokraamani Kaitamäki nimisen asutustilan R.n:o 12³³ Rautjärven pitäjän Ilmeen rukoushuonekunnassa talolliselle Toivo Kokolle välillämme sovitusta seitsemänkymmenenviiden tuhannen (75.000) Suomen markan suuruisesta kauppahiinnasta joka kauppahinta eri välikirjalla täysin maksetuksi kuitataan ja hallinto lankeaa ostajalle kauppapäivästä lukien kaikkine etuineen.

Ilmeellä 18 päivänä marraskuuta 1928

Jalmari Aaltonen

Ida Aaltonen

Ylläolevaan kauppaan olen kaikin puolin tyydyväinen aika ja paikka **sama** kuin edellä

Toivo Kokko

Todistavat

Juho Forsström

Tuomas Pajari

Herrastuomari

Kirjoitti sama

Jäljennös

K o n t r a h t i

Ilmeen lahjoitusmaan hovintilan alle kuuluva Torppa Litt I annetaan torpparille P i e t a r i J o r o s e l l e arennille viidenkymmenen (50) vuoden ajaksi, luettuna 14 p:stä Maaliskuuta 1888 samaan päivään 1938 seuraavilla arentiehdoilla:

1) Torppari P i e t a r i J o r o n e n oikeutetaan viljelemään kaikkea peltoa, niittyä ja muuta maata, joka maamittarin vuonna 1886 siitä tekemän jakokirjan mukaan on tälle torpalle jaettuna. Tästä torpasta ja sen alla kuuluvasta maasta on torppari nauttiva kaiken tulon. Torppari ei kuitenkaan saa hakata metsää myytäväksi eikä harjoittaa kaskiviljelystä paitsi soilla ja rämeillä eikä, hovinhoitajan siihen antamatta erinäisettä luvatta, myydä heiniä. Jos torppari tahtoo ruveta uudisviljelykseen olkoon se hänelle esteettä torpalle jaetun maan sisällä eikä torpparin päälle semmoisesta viljelyksestä eilä muusta syystä saa arentiaikana panna suurempia arentia eikä muita velvollisuuskia kuin alempana mainittuja:

2) Puuainetta välttämättömiä kotitarpeita varten saapi torppari, hovinhoitajan osoituksen mukaan, ottaa hovin metsästä, mutta jos hän hakkaa luvattomasta paikasta vetäköön sakkoa samalla tavalla kuin haaskauksesta.

3) Laitumena eläimilleen saapi torppari käyttää torpparille kuuluvaa karjamaata. Jos torpparin eläin tavataan semmoisella hovintilan maan paikoilla, jotka eivät ole torpille laitumiksi osoitettuina, olkoon torppari sen edesvastauksen alainen kuin laki säättää syöttövahingosta toisen maalla.

4) Vuotuisena arentina tulee torpparin P i e t a r i J o r o s e n suorittaa sitä jalka- ja hevoispäivätöiden lukua kun tälle torpalle on määrätty, nimittäin 39 jalka- ja 39 hevospäivää, ja ovat nämä päivätyöt suoritettava puoleksi talvella ja puoleksi kesällä kummastakin lajista.

5) Päivätyövelvollisuuksia suorittaaksensa tulkoon torppari työhön, edellisenä päivänä hänelle käskyn annettua, itse taikka toisen työhön kelvollisen henkilön kautta kelvollisella hevosella ja kelvollisilla työaseilla ynnä noudattakoon sitä työn-

järjestystä, joka hovin tilalla on määrätty. Jos torppari laiminlyöpi oikeassa ajassa tulla työhön, luetaan hänelle hyväksi vaan se osa päivästä, jonka hän on työssä ollut, päivä jaettuna kolmeen osaan. Jos hän, vaikka oikeaan aikaan kutsuttuna, laillisen esteen ilmoittamatta kokonaan jääpi työstä pois, sakoitettakoon hän jokaisesta semmoisesta laiminlyömisestä samanlaatuisella päivätyöllä kuin laiminlyöty semmoisella ajalla kuin hovinhoitaja määrää.

6) Torpparin tulee vastata kaikista hengeltä suoritettavista ja muista hänen lain mukaan suoritettavista veroista.

7) Torpparin tulee hyvästi ruokota torpalle jaettuja tiluksia, pitää voimassa tarpeelliset aituukset ja ojat, raivata niityt ja pitää kaikki rakennukset laillisessa kunnossa. Tätä tutkiaksensa tulee torpparin ja hovinhoitajan kummallakin puolella yhtä suureen lukuun valitsemien jäävittömien uskottujen miesten pitää lähtö- ja tulokatselmusta, jota paitsi samanlainen katselmus toimitettakoon koska hovinhoitaja katsoo sen tarpeelliseksi.

8) Jos torppari tahtoo ottaa luoksensa läksiäiminä toiset henkilöt kuin vanhemmat, lapset tahi sisarukset hankkikoon siihen hovinhoitajan lupaa.

9) Jos torppa pidetään huonossa kunnossa ja ruokossa tahi torppari jättää täyttämättä täällä ylhäällä määrätyt arentiehdot tulee hänen, tapahtuneen ylössanomisen perästä, laillisessa järjestyksessä muuttaa torpasta.

10) Jos torppari tavataan salakapakoimisella tahi sakoitetaan kolmannen kerran juopumuksesta tahi häpeällisen rangaistuksen alaisesta rikoksesta, on hän velvollinen paikalla muuttoajan nauttimatta muuttaa pois torpan tilalta ja vastatkoon samassa huonosta ruokosta kaikissa tässä kohdassa mainituista tapauksista.

11) Jos torppari itse tahtoo muuttaa ennen määrätyn vuokrauden loppua, olkoon siihen oikeutettuna laillisessa järjestyksessä tapahtuneen ylössanomisen perästä.

12) Jos torppari kuolee tahi tulee torpasta hädetyksi tahi tahtoo itse siitä muuttaa pois, ennenkuin arentiaika on loppunut, on hänen likimmällä lailliseen ikään tulleella miesperillisellään,

jos tämä on hyvämaineinen ja viimeistään kahden kuukauden sisä-
sä sitte kuin torppa tällä tavoin on tullut avoimeksi itsensä
siihen hovinhoitajan luona ilmoittaa, valtaa ottamaan haltuunsa
torppa jäljellä olevaksi ajaksi samoilla ehdoilla kuin täällä
ylhäällä on mainittuna.

14) Jos Ilmeen hovintila tulee annetuksi arennille, on sen
tuleva arentimies, mitä koskee niihin torpan tiloihin, joista
kontrahtia sitä ennen tämän mukaan on laillisesti tehtynä, vel-
vollinen tarkasti noudattamaan kontrahdissa olevat määräykset.

Tätä kontrahtia on tehty kaksi kappaletta, joista torppari
on saanut yhden ja Kejsarilinen Senati on saanut toisen.

Ilmeen hovissa, 15 päivä Marraskuuta 1886

Fr. Thesleff
valtioneuvos

Tähän kontrahtiin olen tyytyväinen ja sitoudun sen ehdot ja mää-
räykset kunnollisesti täyttämään. Aika ja paikka ylläkirjoitet-
tuina.

Pietari Joronen
P. J.
Torppari

Todistavat:

M. Kettunen P. Pitkänen

Tämän kontrahdin jäljellä olevan arenti ajan siirrän minä allekir-
joitettu kaikkineen etuneen Johannes Tujuselle.

Ilmeellä Huhtikuun 28 päi 1909 vaan Johannes Tujunen vastaa Tor-
pan arenti päivistä Maaliskuun 14 päi 1909.

Vakuutetaan Ilmeellä Huhtikuun 28 päi 1909

Pekka Joronen

P. J.

Todistavat

Pekka Kontiainen

P. K.

I Virtanen

Kirjoitti sama

Tähän siirokseen olen tyytyväinen ja sitoutun täyttämään yllä
mainitut ehdot

Johannes Tujunen

Toisella puolella mainitun arenti kontrahdin siirrän minä allekirjoitettu jällellä olevan arentiajan kaikkineen etuneen ja velvolisuuksineen Tobias Hannukaiselle vakutetaan Ilmeellä Helmikuun 1 päivä 1911.

Johannes Tujunen

Tähän kontrahtiin olen tyydyväinen ja sidoun noutattama yllämainitut määräykset aika ja paikka kuin edellä.

Topijas Hannukainen

T. H.

Todistavat

Matti Pajari

Antti Jaatinen